

RAPORTTI ELINTARVIKEVALVONNAN ONNISTUMISESTA 2025

Sisällysluettelo

1 ARVIO VALVONNAN VAIKUTTAVUUDEN TOTEUTUMISESTA

2 VALVONTASUUNNITELMIEN TOTEUTUMINEN

3 TOIMINNAN JA TUOTTEIDEN SÄÄNNÖSTENMUKAISUUS

3.1 Todetut puutteet ja niiden yleisyys

3.2 Puutteiden analyysi

4 AUDITOINNIT JA MUU SAATU PALAUTE

5 ENNALTAEHKÄISEVÄT JA KORJAAVAT TOIMENPITEET

5.1 Toimijoiden säädöstentuntemuksen varmistaminen

5.2 Toimijoille annetut seuraamukset ja puutteiden korjaavien toimenpiteiden varmistaminen

5.3 Valvontajärjestelmään liittyvät korjaavat toimenpiteet

6 MUUTOKSET SEURAAVIEN VUOSIEN VALVONTAAN

1 ARVIO VALVONNAN VAIKUTTAVUUDEN TOTEUTUMISESTA

Elintarvikelainsäädännön tavoitteena on suojata kuluttajan terveyttä ja taloudellisia etuja varmistamalla elintarvikkeiden ja elintarvikekontaktimateriaalien turvallisuus, elintarvikkeiden hyvä terveydellinen ja muu elintarvikesäädännön mukainen laatu ja elintarvikkeista ja elintarvikekontaktimateriaaleista annettavien tietojen riittävyys ja oikeellisuus. Lisäksi tarkoituksena on edistää elintarvikelain toimijoiden toimintaedellytyksiä.

Meri-Lapin ympäristöterveysvalvonnassa strategisten vaikuttavuuspäämäärien edistämisen kehitysteemoiksi koko valvontakaudelle on valittu teknologia ja tieto, vastuullisuus ja kestävyys sekä valmius, varautuminen ja huoltovarmuus. Omina strategisina tavoitteina riskinarvioinnin kehittäminen, yleisötilaisuudet, kohteiden tuominen valvonnan piiriin, valvonnan yhdenmukaisuus ja omavalvonnan näytteenoton tukeminen.

Vuonna 2025 teknologiaa on alettu pienissä määrin hyödyntämään tekoälyn avulla, jota on käytetty mm. neuvontaan ja ohjaukseen kuuluvan materiaalin laadinnassa. Aikaisempia valvontatuloksia on lähinnä Ruokaviraston ohjaamana kohdistettu Oiva-riveihin, joissa on ollut puutoksia. Valvontayksikössä on valvontavuoden aikana kehitetty kohdekohtaisen riskinarvioinnin kaavake, joka on otettu myös käyttöön. Kehitysteema varautuminen on toteutunut erityistilannesuunnitelman päivittämisen myötä. Lisäksi valvontayksikkö hankki varautumiseen liittyen muutamia tarvikkeita. Valvontaa yhdenmukaistettiin paritarkastuksilla ja niissä havaitut huomiot käytiin koko työyhteisön kanssa läpi.

Toiminnassa jatkettiin edellisvuonna aloitettua omavalvonnan näytteenoton tukemista pintapuhtausnäytteenoton kohdentamisella ja uusien kohteiden tuomisella ohjauksen piiriin. Valvontatoiminnan vaikuttavuutta siis tarkastettiin eli kohteissa, joissa oli pintapuhtausnäytetulokset ns. huonoja, tehtiin uusintänäytteenotot. Tulosten perusteella parantumista tilanteessa ei juurikaan ollut tullut ja tämän vuoksi mietitään uusia keinoja ohjaukseen.

Pakkokeinoja käytettiin yhteen toimijaan, mutta toiminta ei ollut muuttunut. Tältä osin valvonnalla ei saavutettu vaikuttavuutta.

Arvioitaessa keskusvirastojen ohjauksen riittävyttä valvontayksikön valvonnan toteutumisen saavuttamiseksi, voidaan todeta sen olleen niukkaa. Tosin keskusviraston kehitysteemoja on huomattavasti enemmän kuin mitä Meri-Lapin ympäristöterveysvalvonnassa.

Valvonta on muuttunut valvontakohteiden osalta riskiperusteiseksi. Riskinarviointiin käytettävä lomake on hyväksytty jaostossa. Meri-Lapissa on laadittu elintarvikelainsäädännön rekisteröitäville ja hyväksyttävälle huoneistoille riskinarviointi, jonka perusteella kohteen tarkastustiheys nousee, laskee tai pysyy ennallaan. Aloitustasoiksi on määritelty valtakunnallinen tarkastustiheys, joka saadaan kohteen lähtötietojen avulla VATIsta. Täten tarkastukset painottuvat enenevässä määrin riskiperusteisuuteen. Valtakunnallista riskinarviointiohjetta ei ole vielä olemassa.

2 VALVONTASUUNNITELMIEN TOTEUTUMINEN

Elintarvikevalvonnan suunnitelmallisia tarkastuksia oli tehtävänä 252 kpl. Määrään on huomioitu uudet, vuonna 2025 aloittaneet toimijat. Tarkastuksia tehtiin 224 kpl, joten suunnitelmallinen valvonta toteutui 88%:sti. Valvontavuonna oli näytteenottoa suunniteltu

tehtävän kala-alanlaitoksiin (talousvesi ja jääpala), suurkeittiöihin (pintapuhtaus) ja vähittäismyymälöihin (jääpala). Suunnitelmassa pysyttiin ja kaikki näytteenotot suoritettiin.

Suunnitelmallisista tarkastuksista osa on jäänyt tarkastamatta, koska valvontayksikössä on ollut resurssivajetta. Muita syitä ovat, että toiminta aloitettu loppuvuodesta, jolloin ensimmäinen kohteeseen tehtävä tarkastus siirtyy seuraavalle vuodelle. Lisäksi VATI-järjestelmästä havaittiin, että kaikki tarkastettavat kohteet eivät ole nousseet työjolle.

Valvontasuunnitelman ulkopuolisia tarkastuksia tehtiin 22 kpl. Näistä tarkastuksista ei laadittu varsinaista Oiva-raporttia. Valvontayksikössä ollut yksittäinen pakkokeinojen käyttö liittyi toisen viranomaisen tarkastuspyynnön kautta tehtyyn suunnitelman ulkopuoliseen tarkastukseen. Asian käsittely jatkuu vuonna 2026.

3 TOIMINNAN JA TUOTTEIDEN SÄÄNNÖSTENMUKAISUUS

3.1 Todetut puutteet ja niiden yleisyys

Elintarvikevalvonnan suunnitelmallista valvontaa tehdään Oiva-raporteille. Tarkastuksen havainnot ja tulokset ilmoitetaan neljäportaisella hymiöarvioinnilla: Oivallinen (A), Hyvä (B), Korjattavaa (C) ja Huono (D). Toimipaikan kokonaisarvosana määräytyy huonoimman Oiva-arvosanan mukaan. Alla Meri-Lapin valvonta-alueen toimipaikkojen sijoittuminen Oiva-arvosanoihin.

	Oivallinen	Hyvä	Korjattavaa	Huono
Toimipaikkoja	91	124	19	0

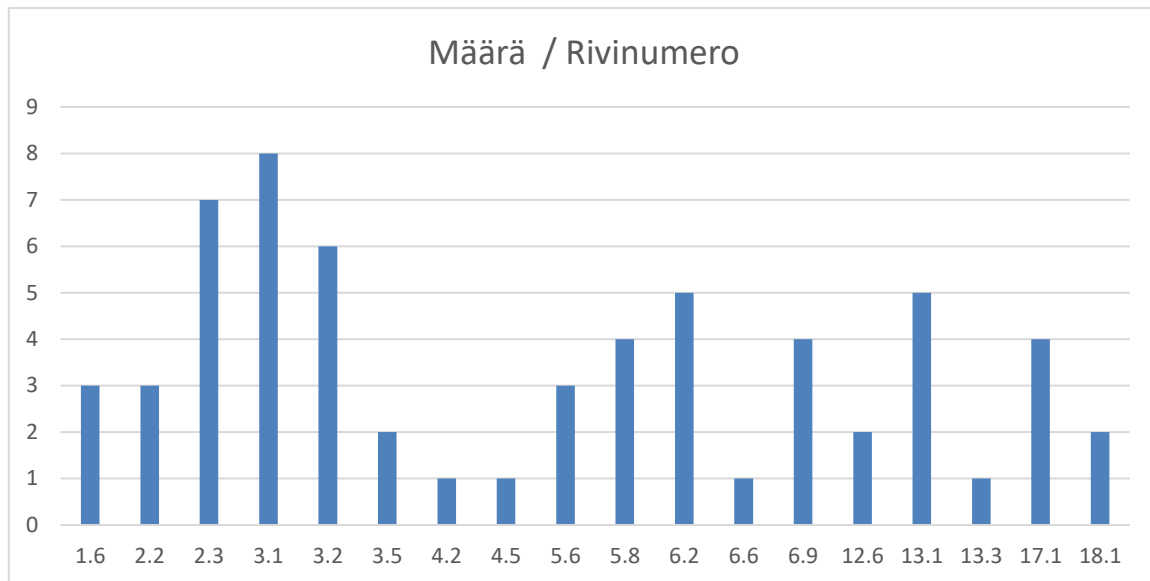
Tarkastuksella käydään Oiva-raportilla olevista riveistä läpi useampi rivi eli kohteeseen annetaan useampi arvosana yksittäiseen asiaan. Alla taulukkoon kerättyinä edellisvuoden ja arvioitavan valvontavuoden arvosanat.

	A	B	C	D
2024 lukumäärä	5615	605	103	0
(%osuus)	89	10	2	0
2025 lukumäärä	3780	333	50	0
(%osuus)	91	8	1	0

Valtakunnallisesti elintarvikevalvonnan arvosanat jakaantuvat: A 47 %, B 37 %, C 15 % ja D 1 %. Meri-Lapin valvontatulokset sisältävät huomattavasti enemmän A/B -arvosanoja.

3.2 Puutteiden analysointi

Toimenpiteinä tarkastuksella havaituista puutteista johtuen on annettu eniten ohjausta ja neuvontaa. 23 tapauksessa on kehoitettu korjaamaan epäkohta. Pakkokeinoja Oiva-tarkastuksen perusteella ei ole tehty. Eniten Oiva-riveistä on tarkastettu tilojen, pintojen ja välineiden puhtautta. Eniten korjattavaa Oiva-rivejä on annettu ravintolatoimintaan. Korjattavaa -arviot koskivat eniten tilojen ja rakenteiden puhtautta ja järjestystä. Huomionarvoista on, että sama tarkastuskohde on saanut useamman C-arvosanan. Korjattavaa arvosanojen jakaantuminen arvioituihin riveihin alla taulukossa.

Korjattavaa tai huonoa arvosanaa seuraa uusintatarkastus eli ns. seurantatarkastus. Uusintatarkastettavia kohteita oli 19 kpl. Näistä vuoden 2025 aikana uusintatarkastettiin 14 kpl. Seurannassa havaittiin, että korjattavista kohteista 12 sai paremman arvosanan, vain kahteen kohteeseen tulee yhä tehdä seurantatarkastus, koska arvosana pysyi samana.

Valvonta-alueella ei ole juurikaan alkutuotantoa tai laajamittaista elintarvikkeiden valmistusta. Täten puutteiden vaikutukset jäävät lähinnä alueelliseksi. Riskit liittynevät elintarviketurvallisuuteen, lähinnä hygieniaan. Jonkin verran puutteita on pakollisissa elintarviketiedoissa, joiden epäkohdat voivat olla vaarana mm. allergeenien osalta. Elintarvikevalvonnassa havaittujen puutteiden ei oleteta olevan riippuvaisia toisistaan, vaan kyse on yksittäistapauksista.

Puutteiden syiden arviointi perustuu valvojakohtaiseen käsitykseen epäkohtien syystä. Harvoin todellista syyn alkuperää ei tiedetä. Valvontayksikön arvion mukaan osassa puutteista on syynä toimijan tietämättömyys ja toisaalta tehokkaiden ja varoittavien seuraamusten puute. Valvonnassa pyritään laatimaan yleisiä ohjeita, mikäli havaitaan, että puutteet ovat yleisiä ja samankaltaisia useammalla toimijalla. Muutoin tarkastuksilla annetaan opastusta ja neuvontaa.

4 AUDITOINNIT JA MUU SAATU PALAUTE

Valvontayksikköön ei ole kohdistunut sisäisiä tai ulkoisia auditointeja eikä myöskään paikallishallinnon tai valtuutettujen tarkastajien auditointeja. Elintarvikevalvontaan ei ole saatu asiakaspalautteita (ml. kantelut ja valitukset). Valvontayksiköllä ei ole järjestelmää, jonka avulla kerättäisiin asiakaspalautetta.

5 ENNALTAEHKÄISEVÄT JA KORJAAVAT TOIMENPITEET

5.1 Toimijoiden säädöstentuntemuksen varmistaminen

Toimijoille on järjestetty neljä koulutustilaisuutta. Yksi koulutuksista oli kontaktimateriaaleihin liittyvä koulutus-/ohjausvideo, joka lähetettiin 280 valvontajärjestelmässä olevaan kohteeseen. Lisäksi osallistuttiin kolmeen tilaisuuteen, jotka koskivat Oiva-valvontaa ja pakkausmerkintöjä.

5.2 Toimijoille annetut seuraamukset ja puutteiden korjaavien toimenpiteiden varmistaminen

Kaikissa tapauksissa, joissa valvonnassa on todettu Oiva-tarkastuksella korjattavaa, on tarkastajan toimenpiteenä ollut aina kehoitus ja sen lisäksi muutamalla tarkastuksella annettu ohjausta ja neuvontaa. Pakkokeinoja ei ole Oiva-tarkastusten yhteydessä käytetty. Koska elintarvikelain hallinnollisten pakkokeinojen käyttö on vähäistä valvontayksikössä, ei niiden käytöstä ja vaikuttavuudesta voi tehdä syväluotaavia johtopäätöksiä. Sinänsä muutosta niiden käytön esiintyvyydessä ei ole.

	2023	2024	2025
Pakkokeinojen käyttö	1	4	1
suunnitelmallisen yhteydessä	1	3	0
ulkopuolisen tarkastuksen tulos	0	1	1

Kohteissa havaittujen puutteiden korjaamisesta varmistutaan uusintatarkastuksella, joka voi olla joko tarkastuskäynti paikan päällä tai asiakirjojen perusteella tehtävä tarkastus. Uusintatarkastukselle määritellään määräaika, johon mennessä odotetaan puute korjatuksi.

5.3 Valvontajärjestelmään liittyvät korjaavat toimenpiteet

Valvontayksikössä pyritään kehittämään varsinaisen suunnitelmallisen valvontatyön oheen menetelmiä, joilla lisätään elintarvikelainsäädännön velvoitteiden tietämystä toimijoille. Alustavaa kokemusta on saatu videomuotoisen koulutuksen lähettämällä kohteisiin. Myös tabletin/älypuhelimien käyttöä neuvonnallisessa työssä harkitaan. Teknologian kehitys on huimaa ja jopa tekoäly pyritään valjastamaan paremmin valvontatyön apuvälineeksi.

	2023	2024	2025
Ohjeet toimijoille			
- päivitettyt, kpl	0	0	1
- uudet, kpl	1	2	1
Ohjeet viranomaisille			
- päivitettyt, kpl	0	0	0
- uudet, kpl	0	0	0

Valvontayksikön resurssit ovat olleet usean vuoden kuta kuinkin samat – tarkastustyössä on seitsemän henkilöä, joista jokainen jossain määrin tekee elintarvikevalvontaa. Elintarvikevalvonnan osuus työajasta on reilu 40 %. Organisaatiossa eikä johtamisessa ole ollut muutoksia.

6. MUUTOKSET SEURAAVIEN VUOSIEN VALVONTAAN

Elintarvikevalvonnassa ei ole tarpeen tehdä muutoksia monivuotiseen suunnitelmaan eikä edes seuraavalle valvontavuodelle. Vajaus suunnitelmallisten tarkastusten määrässä jäi hieman yli 10 %. Tämä on hyvä luku, kun ottaa huomioon, että henkilöstöresursseissa oli hieman vajetta. Suunnitelmallisen valvonnan arviointiin kuuluu myös muun toiminnan kehittäminen ja siinä valvontayksiköllä on parantamisen varaa. Elintarvikevalvonnan näkyvyyttä tulee parantaa ja toimijoiden neuvontaa/ohjausta kehittää ja lisätä. Usein neuvonnan tarve voi tulla esiin tarkastuksilla, joten sen järjestelmällinen suunnittelu on usein

vaikeaa. Työaika on varattu muuhunkin kuin suunnitelmalliseen työhön, joten sinänsä yksikössä pystytään reagoimaan akuutteihinkin asioihin.